
O Wzorniku

Projekt „Wzornik – narzędzie do nauki posługiwania się obrazem” jest przeznaczony dla osób pracujących z dziećmi i młodzieżą w szkole oraz w ramach edukacji nieformalnej. Proponujemy cykl scenariuszy inspirowany sztuką współczesną. Wybieramy prace polskich artystów wizualnych, przyglądamy się ich metodzie pracy nad konkretnym projektem i proponujemy zajęcia artystyczne nią inspirowane.

Od dawna zajmujemy się edukacją artystyczną. Pracowaliśmy z dziećmi, młodzieżą oraz dorosłymi, zarówno w ramach edukacji formalnej, jak i nieformalnej, ciągle poszukując sposobu na to, jak uczyć. W praktyce artystycznej posługujemy się różnorodnymi mediami (malarstwo, fotografia, wideo, performance, rysunek). Pomysły na zajęcia wynikały bezpośrednio z naszych doświadczeń twórczych. Ufaliśmy swojej intuicji, nie definiując precyzyjnie naszych sposobów uczenia. Praca nad książką pomogła nam się temu przyjrzeć.

Idea projektu zrodziła się z poczucia niewystarczającej obecności sztuki współczesnej w edukacji. Chcieliśmy poszerzyć też jej obszar o nowoczesne środki wyrazu (wykorzystanie nowych mediów oraz działań o charakterze intermedialnym), które są obecnie powszechnie dostępne i, co dla nas najważniejsze, pozwalają środek ciężkości z nauki warsztatu przenieść na świadomość posługiwania się obrazem. Chcieliśmy wprowadzić do kanonu dydaktycznego współczesnych artystów, których prace mogą pełnić tę rolę i być dla młodych osób inspiracją do posługiwania się w sposób twórczy telefonami, aparatami cyfrowymi, komputerami i innymi narzędziami cyfrowymi. Naszym zamiarem nie jest nauczanie obsługi programów czy posługiwania się zaawansowanym sprzętem multimedialnym, ale tego, czym może być obraz, jak go używać do tworzenia metafor i budowania znaczeń.

Początkiem głębszej refleksji nad metodami pracy w ramach projektu „Wzornik – narzędzie do nauki posługiwania się obrazem” były warsztaty Winter Academy w miejscowości Scheersberg w Niemczech. Stały się dla Nas, autorów projektu, szczególnym laboratorium komunikatywności. Pracowaliśmy tam po angielsku ze studentami z Niemiec i Polski. Ćwiczyliśmy mówienie w prosty sposób o skomplikowanych sprawach. Musieliśmy odnosić się do przykładów, które uczestnicy znają, lub prezentować referencje w taki sposób, aby pierwsze spotkanie z dziełem sztuki było zrozumiałe i inspirujące. Odnosząc się do nieoczywistych kodów kulturowych i wizualnych, musieliśmy traktować zaawansowanych w twórczości tak samo jak

studentów innych dziedzin. Uczyliśmy się komunikować w sposób uniwersalny. Dlatego później łatwo nam było myśleć o projekcie nie jako zestawie scenariuszy przeznaczonych dla konkretnych grup, ale jako o otwartych narzędziach, które na bieżąco można dostosowywać, upraszczać lub komplikować zależnie od potrzeb tych, którzy te warsztaty poprowadzą. Ewentualne sugestie metodyczne w tym zakresie umieściliśmy w uwagach.

W efekcie stworzyliśmy zestaw materiałów pomocnych do przeprowadzenia zajęć. Udostępniamy reprodukcje prac artystów jako referencje do rozmowy i warsztatu, wywiady z artystami, scenariusze i dokumentacje pilotażowych warsztatów.

Osią projektu jest rozmowa. Jest ona obecna na każdym etapie projektu, a jej efekty łatwo rozpoznać w przygotowanych materiałach. Rozmawiamy ze sobą, przyglądając się utworowi, przeprowadzamy wywiady z autorami prac, zwracamy się do uczestników, bezpośrednio pisząc scenariusze. Staramy się, żeby nasze rozmowy były pozbawione hierarchii, dystansu, niezrozumienia. Warsztaty pilotażowe są nieustannym dialogiem między autorami i uczestnikami. Pytamy się, potwierdzamy, przyjmujemy uwagi. Poprawione wersje scenariuszy zamieszczamy na stronie WWW. Mogą być dalej próbowane. Oddajemy też do dyspozycji otwarty metascenariusz, który ujawnia sposób, w jaki rozmawiamy. Zachęcamy też do przygotowywania swoich scenariuszy. Dzięki rozmowie sztuka współczesna przestaje być czymś odległym i niezrozumiałym.

W pierwszej kolejności dyskutujemy ze sobą. Konfrontujemy różne podejścia. Dopytujemy się nawzajem o to, co powiedziała druga osoba. Wychodzimy z różnych punktów widzenia, z odrębnych obszarów zainteresowań, innych doświadczeń twórczych, mamy wszak inne biografie artystyczne. Na wiele spraw patrzymy inaczej. Odpowiadając drugiej osobie, możemy stać się bardziej precyzyjni w definiowaniu tego, co chcemy powiedzieć. Pozbyć się niepotrzebnych elementów. Wychwycić niejasności. Uzupełniamy się o pomysły, które nie przyszłyby drugiej osobie do głowy. Inspirujemy się nawzajem. Rozmowa jest szansą precyzyjnego wyrażania myśli. Próbuje przekonać drugą osobę, szlifujemy komunikatywność, szukamy przykładów, rzeczy trudne stają się bardziej zrozumiałymi.

Rozmawiamy z artystami. Myśląc o tym, w jaki sposób wprowadzić uczestnika/nauczyciela w zagadnienie, którym chcemy się zająć podczas warsztatu, postanowiliśmy użyć formy wywiadu. Wywiady dają możliwość poznania metody pracy i refleksji z nią związanej wypowiedzianej przez autora. Pytamy w nich o okoliczności powstania dzieła, ale też o doświadczenia związane z edukacją artystyczną. Poznajemy twórców, ich motywacje, sposób myślenia. Słyszymy o trudnościach, próbach znalezienia własnego głosu. Dzięki temu ich wybory stają się zrozumiałe. Odbiorcom łatwiej jest się identyfikować z artystami, gdy dowiadują się więcej o ich doświadczeniach i sposobach patrzenia na świat. Skracamy dystans, oswajamy ze sztuką współczesną. Artysta przestaje być mityczną figurą. Posługiwanie się obrazem jest łatwiejsze, gdy dowiemy się, z czego wynikają artystyczne wybory. Mamy nadzieję, iż rozmowy z artystami sprawią, że poszczególne lekcje nie będą tylko

wykonywaniem zadań plastycznych, a decyzje i motywacje autorów staną się bliższe prowadzącym zajęcia oraz ich uczestnikom. Uzupełniamy wywiady reprodukcjami prac, o których mówi artysta, lub podajemy adres strony internetowej, gdzie można je łatwo znaleźć.

Scenariusze piszemy w drugiej osobie. Rozpoczynamy je i kończymy pytaniami. Zapraszamy w ten sposób do rozmowy. Wprowadzenie do warsztatu nie ma formy wykładu o sztuce, ale jest wspólnym przyglądaniem się. Forma bezpośredniego zwracania się ma osobisty charakter, angażuje, wywołuje refleksję. Na nas wymusza ona sposób precyzyjnego mówienia. W tym sensie ważna jest prostota komunikatu. Kiedy to, co piszemy, staje się zbyt zagmatwane, szukamy sposobów, które mogą zobrazować to, co mamy na myśli. Czasami używamy w tym celu przykładów, innym razem wprowadzamy zabawne metafory. Scenariusze zawierają wprowadzenie do zadania, instrukcję postępowania, pytania ewaluacyjne. Znajdują się w nich również uwagi dotyczące realizacji ćwiczeń i ich inne warianty. Nie określamy grupy wiekowej ani precyzyjnego czasu trwania. Zakładamy, że osoba, która będzie używać scenariuszy, dostosuje je do możliwości danej grupy.

Każdy ze scenariuszy przetestowaliśmy podczas pilotażowych warsztatów. Pomogło to nam w dokonywaniu zmian i opracowaniu wariantów ćwiczeń. Mamy nadzieję, że załączona dokumentacja fotograficzna pomoże też osobie, która na podstawie scenariuszy zrealizuje swój warsztat. Pozna nasz sposób myślenia, zobaczy skalę działania i sposób komunikacji z uczestnikami warsztatu.

Innym efektem naszej rozmowy, tym głębszym, ogólnym, stało się zrozumienie, w jaki sposób sami pracujemy. Pytając artystów o ich metodę, zapytaliśmy tak naprawdę i siebie. Zrozumieliśmy, że jest to powtórzenie, uwspółcześniona forma kopii. Metoda uczenia się sztuki znana od wieków i wydająca się nie przystawać do sztuki współczesnej. Kojarzy się ze studiowaniem dzieł wielkich mistrzów poprzez odtwarzanie ikonicznych dzieł. Naukę rzemiosła zastępujemy poznaniem zagadnień związanych ze środkami wyrazu. Pozwala to zdobyć doświadczenie, zobaczyć trudności, powiązać specyfikę medium z tym, co i jak można powiedzieć za jego pomocą. Kopia rozumiana w sposób tradycyjny nie daje możliwości wyboru. Swobodne powtórzenie według zaproponowanych ram pozwoli na realizację indywidualnych projektów.

Zagadnienie nie zawsze jest tożsame z tematem. Staramy się je rozróżniać. Temat rozumiemy jako motyw, np. wiosna, a zagadnienia dotyczą problemów wizualnych, np. barw ciepłych i zimnych, kontrastu, rytmu, perspektywy lub kwestii ogólnych typu kontekst, interpretacja czy umowność. Temat jest dla nas mniej ważny. Istotą jest zrozumienie przez doświadczenie konkretnego aspektu artystycznego bądź szerzej, kulturowego. Czasem różne typy zagadnienia noszą tę samą nazwę. Jest tak np. w przypadku kontrastu rozumianego jako zestawienie dwóch przeciwstawnych barw lub kontrastu rozumianego jako różnice społeczne. Innym przykładem jest perspektywa, którą możemy rozważać jako sposób przedstawienia relacji przestrzennych, ale też jako sposób patrzenia na świat.

„Wzornik – narzędzie do nauki posługiwania się obrazem” jest propozycją rozwiązań z pogranicza sztuki i edukacji. Chcemy dać gotowy zestaw działań oraz elementów do swobodnego wyboru, aby stworzyć użyteczne i zrozumiałe pomoce do pracy dydaktycznej, które wypełnią obszar edukacji artystycznej, edukacji do sztuki oraz wychowania przez sztukę.

Dostarczamy narzędzia do podejmowania nowych działań w zakresie edukacji wizualnej poprzez opracowanie zestawu ćwiczeń bazujących na wybranych realizacjach artystycznych współczesnych polskich twórców, a przeznaczonych dla osób pracujących z dziećmi i młodzieżą. Wypracowujemy model zmiany kulturowej związanej z bardziej świadomym oraz aktywnym odbiorem sztuki współczesnej i kreatywnym użyciem środków wyrazu, którymi się posługuje. Przygotowujemy do kreatywnych i samodzielnych działań twórczych z użyciem nowych mediów i intermediów – bezpośrednio uczestników pilotażowych warsztatów i pośrednio uczestników zajęć przeprowadzonych na podstawie opracowanych ćwiczeń.